

18. marts 2011

## Spørgsmål og svar om Open Access

### Hvad er Open Access?

Open Access betyder gratis adgang til videnskabelige online tidsskrifter. Alle hindringer skal i princippet fjernes, men der tænkes særligt på, at adgangen er gratis, og at materialet er digitalt tilgængeligt via internettet. Du kan læse mere om begrebet på denne side: <http://www.open-access.dk/hvad-er-open-access/>

### Hvilke former for Open Access findes?

Grøn Open Access betyder, at man arkiverer den peer reviewed/fagfællebedømte version af en videnskabelig artikel i et repositorium (arkiv), hvorefter den er frit tilgængelig for alle. Professor Stevan Harnad er en af de helt store fortalere for grøn Open Access. Styrelsen for Bibliotek og Medier har interviewet Harnad om emnet i december 2010, [http://www.bibliotekogmedier.dk/fileadmin/publikationer/nyt\\_fra\\_bibliotek\\_og\\_medier/2010/4/pdf/B\\_M\\_4\\_10\\_web.pdf](http://www.bibliotekogmedier.dk/fileadmin/publikationer/nyt_fra_bibliotek_og_medier/2010/4/pdf/B_M_4_10_web.pdf)

Gylden Open Access omhandler tidsskrifter, som tilbyder en Open Access publiceringsmodel omfattende hele tidsskriftet eller enkelte artikler. I praksis betyder dette, at man ikke betaler abonnement/licens, men derimod betaler for at publicere i tidsskriftet, hvorefter artiklen er frit tilgængelig for alle

### Open Access og peer review

Open Access handler om fri adgang til videnskabelige publikationer. Videnskabelig betyder, at artiklen har gennemgået en peer review proces, dvs. den er bedømt af fagfæller. Open Access ændrer altså ikke ved behovet for eller processen omkring peer review.

### Hvad er fordelene ved Open Access

- Adgang for alle
- Større mulighed for forskerne for at blive læst og citeret (eksponering)
- Øget synlighed af forskere, forskning og forskningsinstitutioner – nationalt og internationalt
- Større potentiale for nye opdagelser/opfindelser
- Nye og forbedrede forskningsmuligheder
- Attraktivt forskningsmiljø
- Forbedret forskningsformidling
- Bedre adgang for små konsulentvirksomheder
- Bedre adgang for IT- og kommunikationsvirksomheder
- Bedre adgang for virksomheder inden for nanoteknologi, bioteknologi m.fl.

- Bedre søgemuligheder via institutionelle, nationale og internationale arkiver
- Færre blindgyder (situationer, hvor man ikke kan få adgang til det ønskede materiale)
- Bedre uddannelse via fri adgang til viden.

### **Er Open Access en dansk ide?**

Nej, Open Access er et koncept som diskuteres og implementeres forskellige steder i verden. Det gælder f.eks. i EU og i forskellige fonde, hvor man stiller krav om at artikler skal publiceres Open Access, f.eks. Welcome Trust i England, EU's FP7, svenske forskningsråd m.fl. Også en lang række universiteter stiller krav om OA publicering, f.eks. CERN, Harvard, m.fl. [ROARMAP](#) er en international registrant over Open Access mandater.

### **Hvorfor køber man ikke bare tidsskrifterne?**

I dag er adgangen til videnskabelige tidsskrifter licensbelagte, dvs. man skal betale for at få adgang til artiklerne. Priserne for de internationale tidsskrifter er meget høje hvilket betyder, at adgangen reelt begrænses til dem som har råd. Dette betyder, at f.eks. små og mellemstore virksomheder ikke engang har adgang til forskningsartikler skrevet af danske forskere og betalt af det offentlige.

### **Tillader forlagene grøn Open Access?**

Mange internationale forlag tillader allerede grøn Open Access, dvs. at man som forskere får lov til at arkivere en version af den peer reviewed accepterede artikel i sin institutions repositorium (arkiv), hvorved artiklen er frit tilgængelig for alle. Eksempler på forlag som tillader grøn Open Access er Springer og IEEE. [Sherpa/Romeo](#) er en international registrant over forlags publiceringspolitikker.

Ifølge [Directory of Open Access Journals \(DOAJ\)](#), som er en registrant over OA tidsskrifter, findes der over 6000 kvalitetskontrollerede Open Access tidsskrifter.

### **Hvad så med forlagene?**

Mange internationale forlag tillader grøn Open Access pga af pres fra forskere og forskningsråd- og fonde, men også fordi de kan konstatere, at det ikke har nogen negativ indflydelse på deres abonnemeter. Dette skyldes, at det er afgørende for alle forskere, at de har adgang til de tidsskrifter som er centrale for deres forskningsområde. Det er ikke nok, at man kan finde nogen af artiklerne frit tilgængelige, man har stadigvæk brug for alle artiklerne i tidsskrifterne.

### **Hvis alt er frit, er der så ingen copyright længere?**

Jo, der er. I grøn Open Access overgives den videnskabelige artikel til et forlag, men selvarkiveres samtidig i forskernes institutionelle repositorium (arkiv). Forlæggeren har copyrighten til artiklen, som den foreligger hos dem, mens forfatteren hele vejen igennem har ophavsret. Fordi noget bliver tilgængeligt, bliver det ikke automatisk tilladt at gøre hvad som helst med det. Man må stadig ikke forvanske det, gengive det i forvansket form, gengive det som sit eget, kopiere det og sælge det videre etc. Forfatteren skal stadig anerkendes, hver gang det citeres. Alt andet er plagiat. Copyright og ophavsret er under alle omstændigheder under stort pres pga. de netbaserede, digitale medier, men det har ikke direkte noget med Open Access at gøre. Mange anvender i dag Creative Commons, som er en række internationale brugslicenser. Her kan ophavsrethavere definere, hvad du som bruger må gøre med materialet.

### **Er Open Access gratis?**

Nej, Open Access koster også penge. I forhold til grøn Open Access skal der f.eks. være de nødvendige repositorer til rådighed, hvilket de danske universiteter allerede har. Ved Gylden Open Access er der tale om en anderledes finansieringsmodel, hvor betalingen sker via den person/institution som vil have en artikel udgivet, hvorefter artiklen så er gratis tilgængelig for alle potentielle brugere over hele verden. De økonomiske gevinster opnås ved de samfundsmæssige fordele, som fri adgang til forskningsresultater giver.

### **Hvad sker der i Norden?**

De nordiske lande arbejder selvstændigt og i EU-regi med Open Access, men også i NordBib-samarbejdet. NordBib var oprindeligt et firårigt program under Nordisk Ministerråd, men det er blevet forlænget i forventning om en større, kommende, nordisk satsning på forskningsdata-området, som i alt væsentligt bygger på en forudsætning om Open Access. Alle fem nordiske lande har Open Access portaler, hvor man kan læse mere. NordBib har desuden støttet e-tidsskriftet ScieCom Info, der beskæftiger sig med nordisk, videnskabelig kommunikation. Andre nordiske projekter har kigget på opstart af og konvertering til Open Access udgivelse, konstruktion af Open Access portaler for samarbejdende, nordiske universitetsinstitutter, emnespecifikke arkiver og forskeres brug heraf samt meget andet. Flere nordiske universiteter har nu egentlige Open Access mandater; fx Helsinki Universitet og CBS i København.

### **Hvad sker der i Europa?**

I EU-regi er Danmark involveret i samarbejde om arkiv-infrastrukturer først i DRIVER og DRIVER II nu COAR, om langtidsbevaring i PLANETS, om Open Access implementering i OpenAire og meget andet. I Knowledge Exchange samarbejdet er Danmark én af de fire partnere sammen med Stor-

britannien, Holland og Tyskland, og her arbejder man med initiativer og projekter angående dels Open Access i sig selv, men lige så meget med dets forbindelse til forskningsregistrering og tilhørende programmel, tids-skrift-licenser, virtuelle forskningsmiljøer, forskningsdata, arkiv-infrastruktur og digitale objekter. Knowledge Exchange har et bredere sigte på al informations- og kommunikationsteknologi men et snævrere fokus på universitetsverdenen, og programmet fornyes for tre år ad gangen.